

HODNOTENIE ÚROVNE ODBORNO-PREDMETOVÝCH KOMPETENCIÍ ŠTUDENTOV UČITEĽSTVA CVIČNÝMI UČITEĽMI

Orosová R., Petříková K., Diheneščíková L., Starosta V.

Slovenská republika, Košice, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach

Анотація. Оросова Рената, Петрікова Катаріна, Дігенешчікова Люція, Староста Володимир. Оцінювання рівня професійно-предметних компетентностей студентів учителями шкіл.

Повідомлення висвітлює основні види педагогічної практики студентів – майбутніх учителів в університеті імені Павла Йозефа Шафарика в Кошице (Словацька республіка). Показано роль учителів шкіл, які керують на місцях педагогічною практикою студентів, тісно співпрацюють з викладачами кафедри педагогіки філософського факультету, викладачами предметних дидактик філософського та природничо-наукового факультетів університету. За результатами анкетування вчителів встановлено необхідність розвитку професійно-предметних компетентностей студентів шляхом поглиблення їх наукових знань із суміжних дисциплін, які необхідні у педагогічній діяльності.

Teoretické východiská. Byť učiteľom znamená prijať zodpovednosť za vzdelávanie mladej generácie, za jej prípravu pre život a budúce povolanie. Byť dobrým učiteľom znamená disponovať určitými charakteristikami v oblasti profesionalizmu, myslenia, očakávania a vodcovstva. Kým v minulosti stačilo, aby učiteľ «dobře učil», v súčasnosti sú na učiteľov kladené stále nové požiadavky, ktoré menia ich postavenie a kompetencie. Z vykonávateľov a implementátorov štátom určeného kurikula sa stávajú tvorcami školského kurikula, ktorého hlavnou myšlienkou je rozvoj žiackych kompetencií (B. Kosová a kol., 2015 [3]). Od učiteľov sa teda očakáva, aby projektovali a realizovali vyučovacie stratégie s využitím nových technológií a postupov vedúcich k efektívnemu učeniu sa žiakov.

V učiteľskej profesii sa kladie dôraz na rozvoj učiteľských kompetencií počas celej pedagogickej praxe. K naplneniu parametrov kvality učiteľskej profesie by mala v značnej miere prispievať pregraduálna príprava.

Príprava na učiteľskú profesiu prebieha na univerzitnej úrovni, vo väčšine prípadov vysokoškolských fakúlt v dvojstupňovom modeli, t. j. na bakalárskom a magisterskom stupni podľa opisov študijných odborov zverejnených akreditačnou komisiou ako poradným orgánom vlády Slovenskej republiky. V podmienkach Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (UPJŠ) sa uplatňuje jeden študijný učiteľský odbor – Učiteľstvo akademických predmetov. Špecifikom štúdia je charakter študijného odboru, kde v rámci bakalárskeho stupňa štúdia ide o medziodborové štúdium a na magisterskom stupni o učiteľské štúdium. Univerzita so svojimi fakultami, ktoré sa zaoberajú prípravou budúcich učiteľov, je výnimočnou na Slovensku, pretože študenti počas troch rokov bakalárskeho štúdia, t. j. po ukončení medziodborového štúdia, majú možnosť rozhodnúť sa, či budú pokračovať na magisterskom stupni v študijnom odbore učiteľstvo akademických predmetov alebo v jednodborovom štúdiu. Aby však bola ich voľba transparentnejšia, v rámci bakalárskeho štúdia sú im k dispozícii bloky pedagogických, psychologických, sociálnovedných a odborových disciplín, ktoré im pomáhajú vo vlastnej profilácii. Pregraduálna príprava učiteľov je v podmienkach UPJŠ sústredená prioritne do magisterského stupňa štúdia, ktorej praktická časť je realizovateľná v dvoch krokoch, a to v rámci predmetu didaktického charakteru študijných plánov učiteľstva jednotlivých fakúlt v univerzitných podmienkach a ako samostatná pedagogická prax študentov učiteľstva v podmienkach cvičných škôl regionálneho školstva (R. Orosová, Z. Boberová, 2016 [4]).

Pedagogická prax v podmienkach UPJŠ sa realizuje v magisterskom stupni štúdia počas dvoch rokov, teda 4 semestrov. Študijné odbory Učiteľstva akademických predmetov na Filozofickej fakulte UPJŠ a Prírodovedeckej fakulte UPJŠ majú vo svojich študijných plánoch jednotné predmety týkajúce sa pedagogickej praxe. Ide o štyri typy pedagogickej praxe, ktoré sú uvádzané ako povinné predmety, a to: Hospitačná náčuvová pedagogicko-psychologická prax,

Výstupová priebežná prax, Výstupová súvislá prax I a Výstupová súvislá prax II (tab. 1).

Tab. 1 Typy pedagogickej praxe na UPJŠ

Skratka	Názov	Kredit	Rozsah	Ukončenie	Ročník	Semester	Prerekvizita
KPE/MPPa/15	Hospitačná náčuvová pedagogicko-psychologická prax	2	36s C	A	1	Z	-
XX/MPPb/15	Výstupová priebežná prax	1	36s C	A	1	L	KPE/PDU/1, KPPaPZ/PPgU/15 (alebo KPPaPZ/PaSPP/09), KPE/MPPa/15
XX/MPPc/15	Výstupová súvislá prax I	2	4tC	A	2	Z	XX/MPPb/15
XX/MPPd/15	Výstupová súvislá prax II	2	6tC	A	2	L	XX/MPPc/15

Vysvetlivky: XX – kód príslušnej katedry/ústavu

Pedagogická prax sa realizuje v univerzitných podmienkach a v podmienkach «*cvičných škôl*», t. j. školských zariadení, v ktorých prebieha vzdelávanie a výchova žiakov (na základných školách) a študentov (na stredných školách), kde ide predovšetkým o praktické prevedenie, skúšanie si vyučovacích metód, stratégií, techník vyučovania, ako i riadenie triedneho kolektívu, práce žiakov v rámci rôznych organizačných foriem a ďalších aktivít spojených s činnosťou a pôsobením učiteľa v reálnych pedagogických podmienkach. Študenti učiteľstva, t. j. *praktikanti* sa v rámci pedagogickej praxe pripravujú na povolanie učiteľa a svoju praktickú činnosť vykonávajú v škole a školských zariadeniach pod vedením *cvičných učiteľov* a odborníkov z fakulty – učiteľov predmetových didaktík. Spolupráca s cvičnými učiteľmi prebieha v prostredí cvičných škôl regionálneho školstva (R. Orosová, 2017 [5]).

Praktikanti v cvičnej škole v závislosti od typu pedagogickej praxe realizujú: H – hospitáciu (náčuv), R VH – rozbor vyučovacej hodiny, PV – pedagogický výstup (tab. 2).

Tab. 2 Rozsah pedagogickej praxe v cvičnej škole

Kód praxe	Termín praxe	Pedagogická prax	Trvanie praxe v cvičnej škole	Rozsah praxe a povinnosti študenta v cvičnej škole
MPPa	1.-14.týždeň zimný semester	Hospitačná náčuvová pedagogicko-psychologická prax	6 týždňov (štvrtok 3 VH)	18 hodín (12 H, 6 R VH)
MPPb	1.-14.týždeň letný semester	Výstupová priebežná prax	12 týždňov (štvrtok 3 VH)	18 hodín/AP (11 H, 1 PV, 6 R VH)
MPPc	zimný semester (podľa harmonogramu ak. roka)	Výstupová súvislá prax I.	4 týždne	24 hodín/AP (6 H, 18 PV, 18 R VH)
MPPd	letný semester (podľa harmonogramu ak. roka)	Výstupová súvislá prax II.	6 týždňov	38 hodín/AP (8 H, 30 PV, 30 R VH)
DPS	podľa ind. možností študenta, cvičného učiteľa	Pedagogická prax	6 týždňov alebo dlhšie (závisí od časovej dotácie AP)	40 hodín/AP (8 H, 32 PV, R VH)

Cvičná škola a univerzita vysielajúca praktikantov má uzavretú zmluvu o spolupráci. UPJŠ má zmluvnú spoluprácu s 129 základnými a 126 strednými školami v Košickom a Prešovskom samosprávnom kraji. V meste Košice má spolu zazmluvnených 69 základných a stredných škôl a k dispozícii má 399 cvičných učiteľov. Každoročne spolupracuje s cca 385 cvičnými učiteľmi.

Pri realizácii pedagogickej praxe je najdôležitejšia implementácia teórie získanej počas teoretickej akademickej prípravy do pedagogickej školskej praxe, t. j. študent učiteľstva priamo v praxi spoznáva školské prostredie v podmienkach triedy, poznáva žiakov v triede, optimálne plánuje vyučovanie, samostatne a tvorivo realizuje vyučovací proces, tvorí a rozvíja vlastnú koncepciu výučby a pod. (R. Orosová, 2017 [5]).

Hlavným cieľom pedagogickej praxe je teda rozvoj kompetencií budúcich učiteľov, t. j. profesijných kompetencií zameraných na vzťah učiteľa k žiakovi, k vyučovaciemu procesu a vlastnému sebarozvoju, a to v troch základných dimenziách: personálnej, etickej a odbornej.

V našom príspevku sa zameriavame na odbornú dimenziu, v ktorej ide o ovládanie vyučovacích predmetov, ich obsahov, medzipredmetových vzťahov, ako i didaktického charakteru vyučovacieho procesu a štýlu vyučovania a konkrétne na odbornu-predmetové kompetencie, na rozvoj ktorých sa, popri psychodidaktických kompetenciách, kladie v praktickej profesijnej príprave študentov učiteľstva najväčší dôraz.

Metodológia. V rámci projektu «Inovácie metód rozvoja sebareflexívnych kompetencií študentov učiteľstva v praktickej profesijnej príprave», ktorý bol riešený Katedrou pedagogiky FF UPJŠ, bol realizovaný pedagogický výskum zameraný na zistenie úrovne učiteľských kompetencií študentov učiteľstva z pohľadu cvičných učiteľov. *Výberový výskumný súbor* tvorili cviční učitelia zo základných a stredných škôl (N=210; 12,9% muži (N=27) a 87,1% ženy (N=183). Najväčšie zastúpenie (tab.3) mali učitelia vo veku 16-20 rokov (N=47; 22,4%) a s dĺžkou pedagogickej praxe nad 31 rokov (N=50; 23,8%).

Ako *výskumný nástroj* bol použitý škálový dotazník vlastnej tvorby. Dotazník obsahoval 4 moduly so subškálami. *Reliabilita* jednotlivých subškál bola dostatočná, Cronbachove alpha pre úroveň kompetencií študentov učiteľstva v rámci praktickej profesijnej prípravy $\alpha=0,925$. Analýza údajov bola vykonaná pomocou štatistického programu IBM SPSS 20 (A. Almašiová, K. Kohútová, 2016 [1]).

Tab. 3 Dĺžka pedagogickej praxe respondentov

	N	%
1-5 rokov	3	1,4
6-10 rokov	13	6,2
11-15 rokov	22	10,5
16-20 rokov	47	22,4

21-25 rokov	44	21,0
26-30 rokov	31	14,8
nad 31 rokov	50	23,8
Total	210	100,0

Tab. 4 Hodnotenie úrovně odborně-predmetových kompetencií študentov

	využíva vedecké základy príslušného predmetu		využíva vedecké základy aj z príbuzných vedných odborov	
	N	%	N	%
bez ťažkostí samostatne	115	54,8	58	27,6
s menšími ťažkosťami samostatne	79	37,6	93	44,3
neviem posúdiť	4	1,9	15	7,1
s väčšími ťažkosťami samostatne	10	4,8	31	14,8
s ťažkosťami za pomoci cvičného učiteľa	1	0,5	9	4,3
bez odpovede	1	0,5	4	1,9
Total	210	100,0	210	100,0

Legenda: N – počet respondentov/cvičných učiteľov

Tab. 5 Mann-Whitney test

	využíva vedecké základy aj z príbuzných	N	Mean Rank	Sum of Ranks
využíva vedecké základy príslušného predmetu	bez ťažkostí samostatne	58	30,06	1743,50
	s ťažkosťami za pomoci cvičného učiteľa	9	59,39	534,50
	Total	67		

Test Statistics^a

	využíva vedecké základy príslušného predmetu
Mann-Whitney U	32,500
Wilcoxon W	1743,500
Z	-7,100
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000

a. Grouping Variable: využíva vedecké základy aj z príbuzných

Cviční učitelia hodnotili úroveň odborně-predmetových kompetencií študentov učiteľstva, ktorí pôsobili počas pedagogickej praxe pod ich vedením. 54,8% cvičných učiteľov vyjadrilo, že študenti bez ťažkostí využívajú vedecké základy svojho predmetu, avšak iba 27,6% potvrdilo, že využívajú bez ťažkostí i vedecké základy z príbuzných vedných odborov. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na

medzipredmetové vzťahy nielen na úrovni základného a stredného školstva, ale i v pregraduálnej príprave. Tento rozdiel je badateľný i v prípade vyjadrenia, že študenti využívajú s ťažkosťami za pomoci cvičného učiteľa vedecké základy z príbuzných vedných odborov. Signifikantnosť tohto rozdielu bola potvrdená Mann-Witney testom, ktorý preukázal štatistické rozdiely vo využívaní vedeckých poznatkov z vedného odboru príslušného predmetu a vedeckých poznatkov z príbuzných odborov (tab.5).

Na hladine významnosti $p=0,05$ sme zistili, že je štatisticky významný rozdiel medzi využívaním vedeckých poznatkov z vedného odboru príslušného predmetu a vedeckých poznatkov z príbuzných odborov ($p<0,05$). Výsledky poukazujú na potrebu prepájať v rámci pregraduálnej prípravy vedecké poznatky z vedného odboru príslušného predmetu a vedeckých poznatkov z príbuzných odborov.

Záver. Pedagogická prax študentov učiteľstva ako praktická príprava je realizovateľná v podmienkach cvičných škôl regionálneho školstva. Cviční učitelia pri realizácii pedagogickej praxe aktívne spolupracujú s vysokoškolskými učiteľmi pregraduálnej prípravy. Výsledky výskumu poukázali na potrebu rozvíjať odbornopredmetové kompetencie študentov učiteľstva, aby sa tieto kompetencie v maximálnej miere prejavili pri využívaní vedeckých poznatkov z vedného odboru príslušného predmetu a vedeckých poznatkov z príbuzných odborov, ktoré sú v pedagogickej praxi nevyhnutnosťou.

Literatúra:

1. Almašiová, A., Kohútová, K. (2016). *Štatistické spracovanie dát sociálneho výskumu v programe SPSS*. Ružomberok: Verbum, 2016. 173 s. ISBN 978-80-561-0407-1.
2. Filová, H. (2002). Intervence cvičných učitelů v procesu vytváření pedagogických dovedností studentů učitelství primární školy. In: Kasáčová, B. (ed.). 2002. *Spolupráca univerzity a škôl. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Cvičný učiteľ. 18. 1. 2002*. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, s. 151-160.
3. Kosová, B., Tomengová, A. a kol. (2015). *Profesijná praktická príprava budúcich učiteľov*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. 226 s. ISBN 978-80-557-0860-7.
4. Orosová, R., Boberová, Z. (2016). *Pregraduálna príprava učiteľov. Organizácia pedagogickej praxe na UPJŠ*. Prešov: UPJŠ v Košiciach, 2016. 142 s. ISBN 978-80-8152-460-8.
5. Orosová, R. (2017). *Pedagogická prax v cvičných školách UPJŠ*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017. 108 s. ISBN 978-80-8152-557-5.